

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10" สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10 ตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

ตัวอย่างประชากร

กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 3 ปีการศึกษา 2531 จากโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10 คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร อุบลราชธานี มุกดาหาร และนครพนม กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาจำนวน 130 คน เป็นนักเรียนชาย 65 คน และนักเรียนหญิง 65 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบวิธีสุ่มหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยปรับปรุงจากแบบทดสอบวัดการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของ ฐิติรัตน์ อัครตะนังค์ (2530:106-133) ซึ่งใช้ศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในจังหวัดระยอง เป็นแบบทดสอบที่สร้างขึ้นจากหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ แบบทดสอบมีค่าความเที่ยงที่ระดับ 0.54 โดยการทดสอบค่าความเที่ยงด้วยวิธี คูเดอร์-ริชาร์ดสัน จากสูตร KR-20 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็นสองส่วนคือ

1. แบบทดสอบ เป็นคำสั่งให้นักเรียนวาดภาพตามลักษณะที่ต้องการศึกษาแต่ละด้าน คือ

1.1 แบบทดสอบการวาดภาพคน เป็นคำสั่งให้นักเรียนวาดภาพคนเต็มตัว ซึ่งจะวาดภาพคนผู้ชายหรือผู้หญิงก็ได้โดยให้วาดลงในกระดาษ ที่ผู้วิจัยจัดเตรียมไว้ให้พร้อม ด้วยสีเทียน 1 ชุด ใช้เวลา 25 นาที

1.2 แบบทดสอบการใช้พื้นที่ว่าง การใช้สีและการออกแบบ เป็นคำสั่งให้นักเรียนวาดภาพตามหัวข้อเรื่องที่กำหนดให้ คือ "ครอบครัวของฉัน" โดยเรื่องราวในภาพจะต้องประกอบด้วย คน บ้าน ต้นไม้ และสิ่งอื่น ๆ ที่นักเรียนต้องการวาดโดยให้นักเรียนวาดภาพลงในกระดาษขนาด 16x11 นิ้ว พร้อมระบายสีให้สวยงามซึ่งผู้วิจัยจัดเตรียมไว้ให้ ใช้เวลา 35 นาที

2. แบบประเมินค่า เป็นแบบประเมินค่าของแบบทดสอบในแต่ละด้าน คือ ด้านการวาดภาพคน การใช้พื้นที่ว่าง การใช้สี และการออกแบบ โดยแบบประเมินค่าจะมีรายละเอียดในการวาดภาพด้านต่าง ๆ ตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ชั้นที่ 4 คือ ชั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริงของ วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ถ้าภาพวาดของเด็กในแบบทดสอบแต่ละด้านปรากฏลักษณะต่าง ๆ ตรงตามเกณฑ์ของแบบประเมินค่าแต่ละข้อจะได้คะแนน 1 คะแนน หากภาพวาดของเด็กในแต่ละด้านไม่ปรากฏลักษณะต่าง ๆ ตรงตามเกณฑ์ของแบบประเมินค่าแต่ละข้อจะได้คะแนน 0 คะแนน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่ต้องการศึกษา คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 3 ปีการศึกษา 2531 จากโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10 โดยการสุ่มตัวอย่าง แบบวิธีสุ่มหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) ได้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 130 คน
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบไปให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง วาดภาพในวันและเวลาเรียนตามปกติ โดยกำหนดให้นักเรียนวาดภาพคนละ 2 ภาพ คือ ภาพคนที่เสร็จในเวลา 25 นาที และภาพตามหัวข้อเรื่อง "ครอบครัวของฉัน" ใช้เวลา 35 นาที ซึ่งผู้วิจัยจัดเตรียมกระดาษและสีเทียนให้
3. ผู้วิจัยนำเสนอภาพวาดของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างต่อกลุ่มผู้เชี่ยวชาญสองกลุ่ม เพื่อทำการวิเคราะห์การแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีตามลำดับดังนี้
  - 3.1 นำภาพวาดของกลุ่มตัวอย่างเสนอต่อกลุ่มครูศิลปะ เพื่อทำการวิเคราะห์แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีในด้านการวาดภาพคน การใช้พื้นที่ว่าง การใช้สี และการออกแบบ โดยการวิเคราะห์รวมทั้งหมดและแยกตามเพศ
  - 3.2 นำภาพวาดของกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งผลการวิเคราะห์ของกลุ่มครูศิลปะ เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการทางศิลปศึกษา เพื่อทำการวิเคราะห์แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีในด้านการวาดภาพคน การใช้พื้นที่ว่าง การใช้สี และการออกแบบ โดยการวิเคราะห์รวมทั้งหมดและแยกตามเพศ
4. นำผลการวิเคราะห์ภาพวาดของกลุ่มตัวอย่าง จากการใช้การวิเคราะห์โดยผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษา และครูศิลปศึกษา มาหาค่าร้อยละ (Percentage) สรุปอภิปรายผลแล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10 ผลการวิจัยพบว่า

การแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนสามารถแสดงลักษณะต่าง ๆ แต่ละด้านตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โวลเวนเฟลด์ ชั้นที่ 4 คือ ชั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริงได้ทุกลักษณะ การแสดงออกทางศิลปะของนักเรียน ทั้งหมดในแต่ละด้านจะมีลักษณะดังนี้

1. ด้านการวาดภาพคน ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้มากที่สุด คือ การเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และทรงผม เช่นผู้ชายสวมกางเกง ผู้หญิงสวมกระโปรง คิดเป็นร้อยละ 99.23 ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงอากัปกิริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกายแต่ยังผิดธรรมชาติ และท่าทางแข็งกระด้าง คิดเป็นร้อยละ 23.08

2. ด้านการใช้พื้นที่ว่าง ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้มากที่สุด คือ ภาพวาดของเด็กสามารถแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในภาพเดียวกันได้ถูกต้องตามความเป็นจริง คิดเป็นร้อยละ 98.46 ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงลักษณะสามมิติ หรือแสดงส่วนลึกของวัตถุที่วาดทางด้านข้าง คิดเป็นร้อยละ 15.38

3. ด้านการใช้สี ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้มากที่สุด คือ แสดงลักษณะรอยแปรงหรือเส้นในการระบายสีซ้ำ ๆ ไปในแนวหรือทิศทางเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 92.31 ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงความแตกต่างของสีที่ใกล้เคียงกันได้ เช่น สีฟ้าของท้องฟ้ากับสีฟ้าของน้ำทะเล คิดเป็นร้อยละ 50.77

4. ด้านการออกแบบ ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้มากที่สุด คือ แสดงรายละเอียดการตกแต่งเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือเครื่องประดับคิดเป็นร้อยละ 83.08 ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ เรื่องราวของภาพแสดงถึงความแตกต่างระหว่างเพศ คิดเป็นร้อยละ 66.92

การแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10 แยกตามเพศมีลักษณะดังนี้

1. ด้านการวาดภาพคน ลักษณะที่นักเรียนชายแสดงออกได้มากที่สุด
คือ เน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และทรงผม เช่น
ผู้ชายสวมกางเกง ผู้หญิงสวมกระโปง คิดเป็นร้อยละ 98.46 ลักษณะที่นักเรียน
ชายแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงอาการปฏิกิริยาท่าทาง การเคลื่อนไหวของร่าง
กาย แต่ยังผิดธรรมชาติ และท่าทางแข็งกระด้าง คิดเป็นร้อยละ 36.92

ส่วนลักษณะที่นักเรียนหญิงแสดงออกได้มากที่สุด คือ เน้นความแตกต่าง
ระหว่างเพศ ด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และทรงผม เช่น ผู้ชายสวมกางเกง
ผู้หญิงสวมกระโปรง คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะที่นักเรียนหญิงแสดงออกได้น้อย
ที่สุด คือ แสดงอาการปฏิกิริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย แต่ยังผิดธรรมชาติ
และท่าทางแข็งกระด้าง คิดเป็นร้อยละ 9.23

2. ด้านการใช้พื้นที่ว่าง ลักษณะที่นักเรียนชายสามารถแสดงออกได้
มากที่สุด คือ ภาพวาดของเด็กสามารถแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในภาพ
เดียวกันได้ถูกต้องตามความเป็นจริง คิดเป็นร้อยละ 98.46 ลักษณะที่นักเรียน
แสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงลักษณะสามมิติ หรือ แสดงส่วนลึกของวัตถุที่วาด
ทางด้านข้าง คิดเป็นร้อยละ 15.38

ส่วนลักษณะที่นักเรียนหญิงแสดงออกได้มากที่สุด คือ ภาพวาดของ
เด็กสามารถแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในภาพเดียวกันได้ถูกต้องตามความ
เป็นจริง คิดเป็นร้อยละ 98.46 ลักษณะที่นักเรียนหญิงแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ
แสดงลักษณะสามมิติหรือแสดงส่วนลึกของวัตถุที่วาดทางด้านข้าง คิดเป็นร้อยละ
15.38

3. ด้านการใช้สี ลักษณะที่นักเรียนชายสามารถแสดงออกได้มากที่สุด
คือ แสดงลักษณะรอยแปรงหรือเส้นในการระบายสีซ้ำ ๆ ไปในแนวหรือทิศทาง
เดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 90.77 ลักษณะที่นักเรียนชายแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ
สามารถแสดงความแตกต่างของสีที่ใกล้เคียงกันได้ เช่น สีฟ้าของท้องฟ้ากับสีฟ้า
ของน้ำทะเล คิดเป็นร้อยละ 33.84

ส่วนลักษณะที่นักเรียนหญิงสามารถแสดงได้มากที่สุด คือ ใช้สีแสดง ลักษณะของวัตถุได้เหมือนจริง และแสดงลักษณะรอยแปรงหรือเส้นที่ระบายสีซ้ำ ๆ ไปในแนวหรือทิศทางเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 93.85 ลักษณะที่นักเรียนหญิงแสดง ออกได้น้อยที่สุด คือ สามารถแสดงความแตกต่างของสีที่ใกล้เคียงกันได้ เช่น สีฟ้าของท้องฟ้ากับสีฟ้าของน้ำทะเล คิดเป็นร้อยละ 69.69

4. ด้านการออกแบบ ลักษณะที่นักเรียนชายสามารถแสดงออกได้มากที่สุด คือ ใช้เส้นและรูปทรงต่าง ๆ เพื่อแสดงรายละเอียดของภาพมากยิ่งขึ้น คิดเป็นร้อยละ 76.92 ลักษณะที่นักเรียนชายแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ เรื่องราวของภาพแสดงถึงความแตกต่างระหว่างเพศ คิดเป็นร้อยละ 50.77

ส่วนลักษณะที่นักเรียนหญิงสามารถแสดงออกได้มากที่สุด คือ แสดงรายละเอียดการตกแต่งเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือเครื่องประดับ คิดเป็นร้อยละ 95.38 ลักษณะที่นักเรียนหญิงแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ การแสดงออกอิสระและเป็นตัวของตัวเอง คิดเป็นร้อยละ 73.85

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10 ผลปรากฏว่า

1. สถานภาพและความสนใจของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 130 คน เป็นนักเรียนชายร้อยละ 50 นักเรียนหญิงร้อยละ 50 มีอายุอยู่ระหว่าง 9-11 ปี ผู้ปกครองมีอาชีพทำนา (ร้อยละ 42.31) รับราชการ (ร้อยละ 27.70) และค้าขาย (ร้อยละ 23.08) ซึ่งให้การสนับสนุนกิจกรรมการวาดภาพระบายสี (ร้อยละ 82.31) และนักเรียนส่วนมากชอบและสนใจการวาดภาพระบายสี ตั้งแต่เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ร้อยละ 40.77 ตั้งแต่เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 25.38 และตั้งแต่เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ร้อยละ 24.62

2. ด้านการวาดภาพคน ผลการวิเคราะห์ภาพวาดของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดและแยกตามเพศ ลักษณะที่นักเรียนสามารถแสดงออกได้มากที่สุด คือ การเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และทรงผม เช่น ผู้ชายสวมกางเกง ผู้หญิงสวมกระโปรง ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กชั้นที่ 4 คือ ชั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld 1987:309) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภัทรา สุนทรทรัพย์ (ภัทรา สุนทรทรัพย์ 2505:56) และอชชา แสงอัสนีย์ (อชชา แสงอัสนีย์ 2515:56) พบว่า นักเรียนที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี สามารถวาดภาพคนโดยเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และทรงผมได้มากที่สุด ลักษณะที่นักเรียนทั้งหมดและแยกตามเพศ แสดงออกได้รองลงมา คือ ใช้เส้นหยักเส้นคดเพิ่มเติมจากเส้นและรูปทรงทางเรขาคณิตแสดงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้มีลักษณะคล้ายความเป็นจริงตามธรรมชาติมากขึ้น เช่น แขน ขา หรือ อวัยวะอื่น ๆ ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ชั้นที่ 4 คือชั้นการเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง ของ วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld 1987:309) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภัทรา สุนทรทรัพย์ (ภัทรา สุนทรทรัพย์ 2505:56) และอชชา แสงอัสนีย์ (อชชา แสงอัสนีย์ 2515:56) พบว่านอกจากนักเรียนในขั้นพัฒนาการนี้จะวาดภาพคนโดยเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และทรงผมแล้ว ลักษณะที่สามารถแสดงออกได้รองลงมาคือ การใช้เส้นหยักเส้นคดเพิ่มเติมจากเส้นและรูปทรงทางเรขาคณิต แสดงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้คล้ายความเป็นจริงตามธรรมชาติมากยิ่งขึ้น ส่วนลักษณะที่นักเรียนทั้งหมดและแยกตามเพศแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ การแสดงลักษณะอากัปกริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกายแต่ยังผิดธรรมชาติและท่าทางแข็งกระด้าง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของอชชา แสงอัสนีย์ (อชชา แสงอัสนีย์ 2515:56) พบว่าเด็กที่มีช่วงอายุ 9-12 ปี สามารถวาดภาพคนแสดงอากัปกริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกายแต่ยังผิดธรรมชาติและท่าทางแข็งกระด้างได้น้อย

เป็นที่น่าสัง เกตว่าภาพคนที่นักเรียนชายวาดจะมีลักษณะ คล้ายภาพการ์ตูน ในหนังสือและภาพยนตร์โทรทัศน์ ส่วนภาพคนที่นักเรียนหญิงวาดนั้นจะมีลักษณะ สดส่วน หน้าตา แขนขา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับคล้ายตุ๊กตาของเล่น และคล้ายการ์ตูนจากภาพยนตร์โทรทัศน์ ภาพคนที่นักเรียนหญิงวาดจะมีการประดับ ตกแต่ง เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับมากกว่าภาพคนที่นักเรียนชายวาด อาจเป็นเพราะนิสัยรักสวยรักงามและ เป็นวัยที่นักเรียนหญิงเริ่มสนใจเอาใจใส่ ในการแต่งกาย ดังนั้นลักษณะดังกล่าวนักเรียนหญิงจึงสามารถถ่ายทอดรายละเอียด ออกมาในภาพคนได้มากกว่านักเรียนชาย สรุปได้ว่าลักษณะภาพคนที่นักเรียนส่วน- มากวาด จึงเป็นการเลียนแบบการ์ตูน มากกว่าวาดจากแนวคิดและจินตนาการของ ตนเอง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญและผู้วิจัยสันนิษฐานว่า อาจเนื่องมาจากสาเหตุที่เด็กไม่ได้ รับการส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์จากจินตนาการของตนเอง เขาจึงวาดภาพคน จากการรับรู้ ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อม ที่เขาพบเห็นและถึงแม้ว่าจะมีภาพคน บางภาพที่นักเรียนวาดจากความคิดและจินตนาการของตน โดยมีการจัดวางท่าทาง ต่าง ๆ ลักษณะภาพคนที่เด็กวาดจะแข็ง ๆ ทื่อ ๆ ไม่แสดงรายละเอียดของภาพ มากนัก ซึ่งจะพบภาพคนลักษณะนี้ในภาพที่นักเรียนวาดตามหัวข้อเรื่อง "ครอบครัว ของฉัน"

3. ด้านการใช้พื้นที่ว่าง จากผลการวิเคราะห์ภาพวาดของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และแยกตามเพศพบว่า ลักษณะที่นักเรียนสามารถแสดงออก ได้มากที่สุด คือ ภาพวาดของเด็กสามารถแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ใน ภาพเดียวกันได้ถูกต้องตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะ เด็ก ชั้นที่ 4 คือ ชั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง ของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld 1987:313) ลักษณะที่นักเรียนทั้งหมดและนักเรียนชาย แสดงออกได้รองลงมา คือ ภาพวาดของเด็กจะมีลักษณะแบนราบ ซึ่งเป็นลักษณะที่ เด็กวัย 9-12 ปี จะพบว่า พื้นราบ (Plane) ซึ่งเป็นภาพที่มองจากด้านบนลงมา สู่พื้นมีความสำคัญมากกว่าเส้นฐาน (Base Line) แต่เด็กยังไม่สามารถถ่ายทอด ได้เหมือนกับความเป็นจริง ภาพวาดของเด็กจึงมีลักษณะแบนราบ (Viktor Lowenfeld 1987:314) ลักษณะที่นักเรียนหญิงสามารถแสดงออกได้รองลงมา คือ สามารถจัดวางสิ่งต่าง ๆ ในภาพได้เหมาะสมกับพื้นที่ที่กำหนดให้ หรือกับพื้นที่

ว่าง ซึ่งเป็นลักษณะที่นักเรียนวัย 9-12 ปี สามารถแสดงออกได้ ถึงแม้การแสดง สักส่วนอาจผิดความเป็นจริงบ้าง แต่จะจัดวางสิ่งต่าง ๆ ให้เต็มภาพ พื้นที่ ส่วนใดว่าง เด็กจะวาดสิ่งต่าง ๆ ลงไปให้เต็ม ซึ่งผลการวิจัยของ กัทธา สุนทรทรัพย์ (กัทธา สุนทรทรัพย์ 2505:58) และอชชา แสงอัสนีย์ (อชชา แสงอัสนีย์ 2515:57) พบว่าเด็กวัยนี้สามารถเขียนสิ่งต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กับพื้นที่ ว่างได้มากกว่าลักษณะอื่น ๆ ลักษณะที่นักเรียนทั้งหมด แสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงลักษณะสามมิติ หรือ แสดงส่วนลึกของวัตถุที่วาดทางด้านข้าง ซึ่งตามเกณฑ์ขั้น พัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld 1987:317) เด็กวัย 8-14 ปี จะเข้าใจลักษณะทัศนียภาพ (Perspective) และลักษณะสามมิติของวัตถุต่าง ๆ แต่จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า นักเรียน ส่วนมากยังไม่สามารถวาดภาพแสดงลักษณะสามมิติหรือแสดงส่วนลึกของวัตถุทาง ด้านข้างได้ มีนักเรียนเพียงส่วนน้อยที่สามารถวาดภาพแสดงลักษณะดังกล่าวได้ ซึ่งเป็นนักเรียนที่ชอบและสนใจกิจกรรมวาดภาพระบายสี และได้รับการสนับสนุน จากทางโรงเรียน เพื่อเตรียมส่งผลงานเข้าประกวดแข่งขัน ลักษณะที่นักเรียน หญิงแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ ภาพวาดของเด็กจะมีลักษณะคล้ายมองจากด้านบน ลงสู่พื้นล่าง ซึ่งเป็นลักษณะที่นักเรียนอาจเข้าใจแต่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาได้ แต่จะสามารถแสดงลักษณะดังกล่าวในบางส่วนของภาพ ซึ่งมักจะเป็นสิ่งที่นักเรียน พบเห็นบ่อย ๆ และเคยชิน เช่น ภาพขณะนั่งรับประทานอาหารอยู่บนพื้น และภาพ ห้องนา

เป็นที่น่าสังเกตว่า การแสดงลักษณะขอบท้องฟ้าและพื้นดิน โดยใช้เส้น ระนาบแนวนอน ของนักเรียนที่ศึกษาครั้งนี้ เด็กจะวาดวัตถุก่อนโดยไม่สนใจว่าพื้น และขอบท้องฟ้าจะอยู่ส่วนไหน ส่วนมากจะใช้สีเป็นตัวแบ่งระหว่างท้องฟ้ากับพื้น ระนาบ จะใช้เส้นระนาบแนวนอนเพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ กล่าวไว้ว่า เด็กวัยนี้เริ่มรับรู้และเข้าใจลักษณะการจัดพื้นที่ว่างโดยไม่ใช้เส้นฐาน จึงแสดงลักษณะท้องฟ้าคลุมบนกับการใช้เส้นระนาบแนวนอน (Viktor Lowenfeld 1957:203)

4. ด้านการใช้สี จากผลการวิเคราะห์ภาพวาดของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และแยกตามเพศพบว่า ลักษณะที่นักเรียนสามารถแสดงออกได้มากที่สุด

สุด คือ แสดงลักษณะรอยแปรง หรือเส้นในการระบายสีซ้ำ ๆ ไปในแนวหรือทิศทางเดียวกัน และใช้สีแสดงลักษณะของวัตถุได้เหมือนจริงส่วนมากนักเรียนหญิงจะระบายสีไปในแนวหรือทิศทางเดียวกัน โดยลงน้ำหนักของสีลักษณะเกลี่ยเบา ๆ ส่วนนักเรียนชายจะระบายสีหลายทิศทาง เช่น ขึ้นบน ลงล่าง ซ้ายบ้าง ขวาบ้าง เป็นลักษณะที่อิสระและสนุกสนานแสดงถึงความกล้าแสดงออกมากกว่านักเรียนหญิง เมื่อพิจารณาการระบายสีโดยรวมเด็กจะลงสีเกลี่ยเบา ๆ ในลักษณะการลากเส้นเบา ๆ ไม่เน้นเส้นในการระบายและสีที่มีน้ำหนักชัดเจน ในด้านการใช้สีแสดงลักษณะของวัตถุได้เหมือนจริงนั้นเป็นไปตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะ เด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld 1987:311-312) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กัทรา สุกนธทรัพย์ (กัทรา สุกนธทรัพย์ 2505:59) และ อัชชา แสงอสนีย์ (อัชชา แสงอสนีย์ 2515:58) ซึ่งพบว่าเด็กในกลุ่มอายุ 10-11 ปี สามารถใช้สีได้ถูกต้องตามของจริงเกือบทุกสี

จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า สีที่เด็กสามารถแสดงลักษณะของวัตถุได้เหมือนจริงนั้น มีจำนวนไม่มากจะมีเพียง สีฟ้า สีน้ำตาล สีแดง และสีเขียว เท่านั้นซึ่งเด็กบางคนอาจจะไม่คำนึงถึงการใช้สีที่ถูกต้องกับความเป็นจริงของวัตถุ เช่น มีความพอใจที่จะระบายสีนั้น โดยไม่คำนึงถึงความเป็นจริงจะระบายสีในลักษณะมีความเชื่อมั่นในตัวเอง และลักษณะการระบายสีของเด็กอย่างไม่เอาใจใส่ อยากรจะระบายสีอะไรก็ระบายไม่คำนึงถึงความแตกต่างของสี เช่น ภาพบางภาพเด็กจะระบายสีเขียวทั้งภาพ

ส่วนลักษณะที่นักเรียนทั้งหมด แสดงออกได้น้อยที่สุด คือ สามารถแสดงความแตกต่างของสีที่ใกล้เคียงกันได้ เช่น สีฟ้าของท้องฟ้ากับสีฟ้าของน้ำทะเล ซึ่งเด็กวัย 9-12 ปีจะมีความเข้าใจถึงความแตกต่างของสีระหว่างวัตถุต่าง ๆ สีที่ใกล้เคียงกันและแสดงความแตกต่างของสีที่ใกล้เคียงกันได้เมื่อระบายสีลงในภาพ (Viktor Lowenfeld 1987:311) จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าเด็กจะแสดงความแตกต่างของสีที่ใกล้เคียงกันได้เพียงบางสีเท่านั้น คือ สีเขียวแก่กับสีเขียวอ่อนของต้นไม้

เป็นที่น่าสังเกตว่านักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในครั้งนี้จะเลือกใช้สีเฉพาะสีที่เคยพบเห็นในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น เด็กจะไม่สามารถคิด

และจินตนาการนำสีอื่นมาระบายลงในภาพได้เลย เช่น สีของท้องฟ้าเด็กจะระบายสีฟ้าเพียงสีเดียว เด็กจะไม่นำสีเทาหรือสีอื่น ๆ มาระบายในท้องฟ้าแต่อย่างใด

5. ด้านการออกแบบ จากผลการวิเคราะห์ภาพวาดของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ลักษณะที่นักเรียนทั้งหมดแสดงออกได้มากที่สุด คือ แสดงรายละเอียดการตกแต่งเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือเครื่องประดับ เด็กวัย 9-12 ปี จะเริ่มรู้จักการออกแบบ หรือ ตกแต่งและใช้สิ่งต่าง ๆ ตามหน้าที่ของสิ่งนั้น ๆ เช่น แบบของเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และเครื่องใช้ต่าง ๆ (Viktor Lowenfeld 1957:205) ดังนั้นเด็กจึงสามารถแสดงรายละเอียดการตกแต่งเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือเครื่องประดับได้ ลักษณะที่นักเรียนชายสามารถแสดงออกได้มากที่สุด คือ การใช้เส้นและรูปทรงแบบต่าง ๆ เพื่อแสดงรายละเอียดของภาพมากยิ่งขึ้น เด็กวัย 9-12 ปี จะเริ่มสนใจสิ่งแวดล้อม และค้นพบความแตกต่างของสีและรูปทรงต่าง ๆ (Viktor Lowenfeld 1987:319) ดังนั้นเด็กจึงสามารถใช้เส้นและรูปทรงแสดงรายละเอียดของภาพมากยิ่งขึ้น ลักษณะที่นักเรียนชายแสดงออกได้รองลงมาคือ การแสดงออกอิสระและเป็นตัวของตัวเอง เด็กแต่ละคนจะรับรู้หรือมีความรู้สึกตอบรับต่อสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันออกไป ซึ่งขึ้นอยู่กับพื้นฐานการเรียนรู้ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งจูงใจ หรือเป็นตัวกระตุ้นความรู้สึกนึกคิด ผลงานศิลปะของเด็กจะได้รับการผสมผสานประสบการณ์ที่พบเห็นกับความรู้สึกนึกคิดไว้ด้วยกัน การทำงานศิลปะต้องผ่านวัสดุและเทคนิควิธีการต่าง ๆ ผลงานศิลปะของเด็กแต่ละคนจะสะท้อนลักษณะ เฉพาะตัวหรือบุคลิกของเขาไว้อย่างเด่นชัด (วิรุฬ ตั้งเจริญ 2526:45) ลักษณะที่นักเรียนหญิงแสดงออกได้รองลงมาคือ เรื่องราวของภาพแสดงถึงความแตกต่างระหว่างเพศ การแสดงออกทางศิลปะของเด็กตามลักษณะนี้เป็นไปตามขั้นพัฒนาการ ทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld: 1987: 319) ซึ่งปิยะชาติ แสงอรุณ กล่าวว่า การแสดงออกทางศิลปะของเด็กในวันนี้เป็นการแสดงออกในลักษณะที่สัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับสังคมของเด็ก ซึ่งเด็กมีการรวมกลุ่มระหว่างเพศขึ้น การแสดงออกทางศิลปะจึงมีผลที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมและความสนใจจากกลุ่ม (ปิยะชาติ แสงอรุณ 2525:31) ดังนั้น ภาพวาดของ

เด็กจึงแสดงเรื่องราวเนื้อหา ที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างเพศ ลักษณะที่นักเรียนทั้งหมดแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ เรื่องราวของภาพแสดงถึงความแตกต่างระหว่างเพศ ส่วนลักษณะที่นักเรียนหญิงแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ การแสดงออกอิสระและเป็นตัวของตัวเอง สิ่งที่มีผลกระทบต่อการแสดงออกของเด็กค่านต่าง ๆ ำให้มีความแตกต่างกันนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับพื้นฐานการเรียนรู้ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งจูงใจแล้ว การแสดงออกทางศิลปะของเด็กจะมีการพัฒนาในตัวของเขาเองและที่อาศัยองค์ประกอบอื่นช่วย เช่น ความเข้าใจของครู การจัดสภาวะแวดล้อมและวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนการยอมรับและให้ความสนใจต่องานของเด็ก ในบางครั้งการพัฒนาการทางการแสดงออกในงานศิลปะเด็กจะหยุดชะงัก อาจเพราะเหตุจากความบกพร่องของการเจริญเติบโตของเด็กเอง และจากอิทธิพลของผู้ใหญ่ (ปิยะชาติ แสงอรุณ 2525:31) อิทธิพลของสิ่งต่าง ๆ ข้างต้น จึงส่งผลให้การแสดงออกบางลักษณะของนักเรียนให้แตกต่างกันตามความสามารถและ เอกลักษณ์บุคคล

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

จากการศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10 ผลการวิจัยพบว่า การแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างสามารถแสดงลักษณะการวาดภาพคน การใช้พื้นที่ว่าง การใช้สี และการออกแบบตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กชั้นที่ 4 คือ ชั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง ของวิคเตอร์ โอลเวนเฟลด์ ได้ทุกลักษณะ ทั้งนี้บางลักษณะนักเรียนสามารถแสดงออกได้มาก และบางลักษณะนักเรียนแสดงออกได้น้อย ความแตกต่างของนักเรียนดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงพื้นฐานการเรียนรู้ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมที่จะกระตุ้นความสามารถในการแสดงออกของเด็กแต่ละคน ดังนั้นผู้ปกครองของนักเรียน ครูผู้สอน และผู้บริหารในสถานศึกษา จึงควรได้เล็งเห็นความสำคัญของการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีของเด็ก และควรำให้การสนับสนุนส่งเสริมดังนี้

1. ผู้ปกครองของนักเรียน ในฐานะผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด พึงสังเกตเห็นความสำคัญตลอดจนให้ความสนใจและสนับสนุนกิจกรรมการวาดภาพ ระบายสีของเด็กโดยการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้แก่เด็ก เปิดโอกาสและสนับสนุนให้เด็กได้ใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมการวาดภาพระบายสี แสดงความกระตือรือร้นสนใจ และให้คำชมเชยต่อผลงานของเด็ก พุดคุยซักถามให้คำปรึกษา ช่วยตอบปัญหาเมื่อเด็กสงสัยในสิ่งต่าง ๆ สนับสนุนให้เด็กรู้จักคิดและตัดสินใจเอง มีความมั่นใจ และกล้าแสดงออกในการวาดภาพระบายสี

2. ครูผู้สอน ควรศึกษาพัฒนาการ และธรรมชาติการแสดงออกของเด็ก ตลอดจนความสนใจ ความต้องการและปัญหาการเรียนของเด็ก เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องเหมาะสม บทบาทของครูจะต้องเป็นผู้คอยกระตุ้นให้เด็กได้แสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้เด็กได้ใช้ความคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา จากกิจกรรมที่แปลกใหม่ผสมผสานกับเทคนิค การทำงานอย่างเหมาะสม การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการทำงานของเด็ก กระบวนการทำงานที่เน้นการคิด และความเป็นตัวของตัวเอง การปรับปรุงหรือดัดแปลงสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นให้เด็กรู้จักสังเกต และสำรวจสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการรับรู้ การเรียนรู้ ตามพัฒนาการของเด็ก โดยการจัดประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมให้เด็กอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ครูควรแสดงความชื่นชมต่อผลงานของเด็ก การวิจารณ์ผลงานเพื่อเสนอแนะแง่มุมต่าง ๆ ในการทำงานและปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่องานศิลปะ ตลอดจนส่งเสริมให้เด็กมีประสบการณ์ด้านความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการจากกิจกรรมการวาดภาพระบายสีที่ครูจัดขึ้น

3. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ จากการศึกษา อบรม สัมมนา และมีประสบการณ์ที่แปลกใหม่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสนับสนุนให้กำลังใจและจัดหางบประมาณซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอน การให้ความสนใจสนับสนุนกิจกรรมการวาดภาพระบายสี เช่น การจัดนิทรรศการแสดงผลงานของเด็ก ตลอดจนการจัดหาสถานที่ ห้องปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมกับธรรมชาติของวิชา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี ของนักเรียนประถมศึกษาแต่ละภูมิภาค เช่น ภาคเหนือ กับภาคกลาง
2. ควรมีการวิจัยทดลองเกี่ยวกับอิทธิพลของวงแหวล้อม ที่มีผลต่อความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี ของนักเรียนในระดับประถมศึกษา
3. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือวัดการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะ เด็กของวิคเตอร์ โอลเวนเฟลด์ ในระดับขั้นพัฒนาการต่าง ๆ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย